

DOĞAL ÇEVRE FELAKETLERİNİN SUÇA ETKİSİ

DOI: 10.21492/inuhfd.245653

Zafer AKKUŞ*
Tamer EFE**

Özet

Doğal çevrenin değişik zamanlarda maruz kaldığı felaketler, binlerce/milyonlarca canlının ölmesine ve/veya yaralanmasına neden olurken beraberinde yaşam ortamlarında bulunan her türlü yapı/yapılara geçici/sürekli tahribatlar bırakmıştır/bırakmaktadır. İnsanoğlunun doğal çevreye bilinçli/bilinçsiz müdahaleleri ile dünya gittikçe savunmasız bir hale dönüşmeye başlamıştır. Kendini koruma olgusundan insan faktörü ile uzaklaşan dünya, tarihsel süreç içerisinde birçok doğal felaketin yaşandığı gezegen olmuştur/olmaktadır. Doğal felaketlerin yaşandığı yerler beraberinde güvenlik sorunlarını da ortaya çıkarmaktadır. Suç işleme potansiyeli (gizilgüç) olan birey/bireyler afetlerde maddi/manevi zarar görmüş canlıların/cansızların yaşadığı çevrelerde suça yönelik girişimlerde bulunabilmektedir. Bu çalışmada, suç teorileri (birey - hedef - suç) kapsamında doğal çevre felaketlerinin suça etkisi/etkileri konusu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğal felaket, Suç, Suç Teorileri, Birey

THE EFFECTS OF NATURAL ENVIRONMENTAL DISASTERS ON CRIME

Abstract

Disasters,-which natural environment suffered at different times-, while causing injuries and deaths of thousands of living creatures , additionally left temporary or permanent devastations to structures found in all kinds of habitats. World has begun to transform more and more into a vulnerable state with man's conscious/unconscious interventions to the natural environment. In the historical process, it has been a planet where many natural disasters occurred, after moving away from the self-protection fact because of human factor. The places where natural disasters occurred are subject to security problems as well. The individuals with criminality potential tend to crimes in environment where living or non-living creatures has been damaged physically or spiritually because of natural disasters. In this study, the impact/s of natural environmental disasters within the scope of the theory of crime (individual - target - crime) will be discussed.

Keywords: Natural disasters, Crime, Crime theories, Individual.

* Dr, 3.Sınıf Emniyet Müdürü, Elazığ Emniyet Müdürlüğü

** Dr, Emniyet Amiri, Malatya Emniyet Müdürlüğü

Giriş

İnsan etkisi olmaksızın aniden meydana gelen doğal çevre felaketleri yaşanan süreçte insan, toplum ve fiziksel ortamları olumsuz etkilemektedir. İnsan merkezli bir yaklaşımla çevreye hâkim olan insanoğlu bilimsel ve teknolojik yönden uzayda/gezegenlerde araştırma/inceleme yapma imkân ve yeteneğine sahip olmasına rağmen doğal nedenlerden dolayı oluşan felaketleri önceden algılama ve refleks gösterme yetisine sahip değildir.

Çevre merkezci yaklaşımların insan merkezci yaklaşımlara göre son 40-50 yıl içerisinde teori ve pratikte ön plana çıkmasına rağmen mutabık kalınan uluslararası anlaşmalara her ülkenin imza atmaması veya imza atılanların bazı maddelerine ise yeterince uyulmadığı görüşü bilim dünyasında yaygındır. Çevreyi koruyan ve/veya merkeze alan anlayışın kabul görmesi uygulamada doğal çevreye verilen zararını önleme konusunda yeterli olduğu söylenemez.

Foster'a göre insanlık, doğal çevresi ile olan ilişkisinde ciddi bir noktada bulunmaktadır. Dünya insani nedenlerden dolayı hızla yaşanılmayacak düzeye doğru ilerlerken yapılan tahribatlar ile yıkıma gitmiştir/gitmektedir. İnsan odaklı yapılan yıkımlar, hem doğayı hem de bir bütün olarak ekolojik düzenin gelişimini ve geleceğini baskı altına almıştır/almaktadır¹.

Çevrenin insan eliyle ve/veya doğal nedenlerden dolayı zarar gördüğü felaketlerin/afetlerin bütünü sonuçta insana ve diğer canlı/cansız varlıklara maddi/manevi zararlar vermektedir. Bu felaketlerin doğal olanları arasında; deprem, volkanik patlamalar, kasırga, tayfun, çığ düşmesi, siklon, tsunami, kuraklık, aşırı soğuklar, sel baskını, fırtına, toprak kayması, salgın hastalıklar, doğal çevre yangınları vb. bulunmaktadır. Sera gazlarının salınımının meydana getirdiği küresel ısınma ve buzulların erimesinin de etkisi ile özellikle 20. ve 21. yüzyılda arda arda yaşanan çevresel doğal felaketlerin yaşandığı bölgelerde ciddi güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir/getirmektedir.

Felaketlerin meydana geldiği yerleşim yerlerinde güvenlik problemlerinden istifade eden/etme düşüncesinde olan birey/bireylerin

¹ Foster, J., B., “Savunmasız Gezegen Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi”, (Çeviren: Hasan ÜNDER), Ankara, EPOS Yayınları, 2013, s:11.

“fırsat suç doğurur” anlayışı ile teşebbüs veya eyleme yönelik yaptığı davranışlar suçun oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Suçu tetikleyen afetler birey-suç ilişkisinin nirengi noktasını oluşturmaktadır.

Doğal afetlerin insanların yoğunlukta yaşadığı büyük ve karmaşık kentlerde meydana gelmesi durumunda; kurtarma, barınma, sağlık, gıda, sosyal ve psikolojik yönden yardım ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması belirli bir zaman almaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre afet ve kurtarma birimlerinin hızlı ve profesyonelce çalışmaları afetlerdeki can ve mal kayıplarının mikro düzeye indirgenmesinde önemli rol oynamaktadır. Felaketlerden güvenlik kuvvetlerinin etkilenme seviyesine göre farklı yerlerden gelen/gelecek destek kuvvetler ile birlikte kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi ve suç öncesi tedbirlerin/yapılacak işlemlerin öncelikle alınması acil durum yönetiminin/idaresinin daha pragmatik/etkin/sürdürülebilir olarak uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Birey-suç ilişkisinde afetlerin oluşturduğu güvensizlik ortamının önemli rolü bulunmaktadır. Doğal afetlerde oluşan güvensizlik ortamından istifade eden/etme niyetinde olan kişi/kişiler suça teşebbüs edebilirler/suç işleyebilirler varsayımından hareketle bu çalışmada; ulusal/uluslararası literatür taraması ve yapılan mülakatlar ile interdisipliner anlayış çerçevesinde keşfedici türde niteliksel bir çalışma yapılmıştır.

Doğal çevre felaketleri güvenlik/güvensizlik bağlamında betimlenmiş, suç teorileri kapsamında etkileri değişik ülkelerde yaşanan olaylardan alınan örneklerle desteklenmiştir. Çalışmanın güvenlik birimlerinin ve personelinin doğal nedenlerden dolayı meydana gelen felaketlerden sonra icra ettikleri/edecekleri görevlerinde birey-hedef-suç bağlamında bir farkındalık yaratmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde felaket ve suç kavramının değişik tanımlamaları yapılmıştır. Doğal çevre felaketleri ve etkileri ikinci bölümde, doğal felaketlerde güvenlik sorunsalı ve suça etkisi üçüncü bölümde incelenmiştir. Suç teorileri dördüncü bölümde ve Doğal felaketlerde suça yönelim beşinci bölümde anlatılmıştır. Araştırmada incelenen konular, yapılan mülakatlar ve elde edilen verilerin genel değerlendirmesi sonuç bölümünde aktarılmıştır.

1. Felaket ve Suç Kavramı

Canlı ve cansız varlıkların yaşadığı ekosistemde doğrudan/dolaylı olarak doğal nedenlerden dolayı veya insan müdahalesi neticesinde çevresel ortamda meydana gelen fenomenin maddi ve manevi olarak oluşturduğu yıkım ve zarar felaket (afet) kavramı olarak adlandırılmaktadır.

Bir başka tanımlamada afet (felaket); “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay” olarak tanımlanmakta ve “felaket bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur” şeklinde ifade edilmiştir².

Krishnamoorthy’ya göre temel yaşam süreçleri ve faaliyetlerine erişimi engelleyen her şey, felaket olarak tanımlanmaktadır³. Felaket (afet) doğanın etkisiyle meydana gelen olayların neden olduğu yıkımlar ve tahribatlardır. İnsan ve diğer canlılar için fiziksel kayıplara sebep olan, sosyal, psikolojik ve ekonomik zararlar veren, yaşamı ve hayatın devamlılığını sağlayan faaliyetleri geçici/sürekli olarak kesintiye uğratan ve ani gelişen olaylardır.

Beccaria “Yasalar, birbirinden ve ayrı yaşayan insanların toplum halinde yaşamalarını, birleşmelerini sağlayan koşulları belirler.”⁴ ifadesini kullanırken toplumsal sözleşmeyi (yasayı) çiğneyen kişilerin suç işlediklerini vurgular⁵.

Suç, yasalar ile birey/bireyler tarafından yapılması halinde ceza (hürriyeti bağlayıcı cezalar, para cezaları, kamu haklarından mahrumiyet vb.) sorumluluğu gerektiren davranışlar ve hareketler olarak tanımlanabilir. Devletin soyut/somut olarak kendisini/organlarını, bireyi

²Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014, s: 23.

³Krishnamoorthy, D., “Disaster Recovery Planning”, The 4th International Workshop on Independent Verification & Validation of Software, Nasa IV & V Annual Workshop, 2012, s: 3.

⁴Beccaria, C., “Suçlar ve Cezalar Hakkında”, (Çeviren: Sami Selçuk), Orijinal Adı: Dei delitti e delle pene 1764, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2014, , s: 25.

⁵Beccaria, C., a.g.e. s: 32.

ve toplumu korumak ve güvenliğini sağlamak amacıyla oluşturduğu kurallara/normlara uymayanların işledikleri fiillere de suç denilmektedir.

Bentham'a göre sadece başkalarına verilen zararların suç olması gerekir⁶. Durkheim'a göre⁷ suç olgusu sadece belirli toplumlarda değil toplumların çoğunluğunda bulunmaktadır/ yaşanmaktadır. Suç sorunu ile karşı karşıya olmayan toplum yoktur⁸.

Suç toplumsal bir olgudur. Suç sosyal düzenin bozulmasıdır. Suç sosyal düzensizliğin birey ve topluma yansımalarıdır. Beccaria'ya göre topluma zarar veren her suç ferdi bile olsa kamu düzenini bozmaktadır⁹.

2. Doğal Çevre Felaketleri ve Etkileri

Dünya tarihinde artan nüfuslarını beslemek için ormanlarını yok ederek tarım arazisi haline getiren Maya uygarlığı da çevre kaynaklarının aşırı ve bilinçsiz tüketilmesiyle büyük çevresel felaket yaşayan bir toplumdur. M.S. 250-750 yılları arasında yükselme dönemini yaşayan Maya uygarlığında tapınak ve yolların inşası için büyük miktarda ağaçların kesilmesi erozyonu artırmış ve toprakların verimsizleşmesine yol açmıştır.

Toprakların verimsizleşmesi ile tarım ürünlerinde problemler ortaya çıkmış, besin miktarının azalması beraberinde beslenme sorunlarını da getirmiştir. Önemli çevresel felaketler arasında kabul edilen erozyon neticesinde de azalan gıda ürünlerine bağlı olarak toplum içinde çekişmeler/suç olayları artmış ve Maya uygarlığının çöküşü de hızlanmıştır. Benzer olaylar bugün de yaşanmaktadır¹⁰.

Dünyada yaşanan depremler, seller, volkanik patlamalar, iklim değişiklikleri, sıcaklıkların artması, buzulların erimesi, fırtınalar, tsunami, erozyonlar, yangınlar ve doğal bitki örtüsünün değişim göstermesi gibi çevreyi ve içinde bulunan canlı/cansız varlıkları tehdit eden felaketler

⁶The Sage Dictionary of Criminology, McLaughlin, E., and Muncie, J. (Eds.). London, Thousand Oaks, Sage Publication, New Delhi, 2001, s: 59.

⁷Durkheim, E., (1938/ 1895), *Rules of Sociological Method*, New York: Free Press, s:6.

⁸Gabbidon, S., L., "Criminological perspectives on race and crime", Third Edition published, 2015 by Routledge 711 Third Avenue, New York, NY 10017 and by Routledge 2 Park Square Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015, s: 3-4.

⁹Beccaria, C., a.g.e. s: 57.

¹⁰Kılıç, S., "Çevre Sorunları ve Yoksulluk", Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:5, S:1, 2013, s.16.

küresel çevre sorunları olarak kabul edilmiştir. Son yıllarda giderek artış gösteren doğal çevre felaketlerinin farkındalığını yaşadığımız yüzyılda gelişmiş/gelişmekte olan ülkeler daha iyi anlamaktadır/anladığı düşünülmektedir. Bunun nedeni, çevresel felaketlerin özellikle insan yaşamını sınır tanımaksızın olumsuz etkilediği olgusudur.

Dünyanın oluşumundan itibaren bütün canlıları çevresel ve yaşamsal olarak neden olduğu büyük kayıplarla derinden etkileyen, çoğu zaman çaresiz bırakan, insan iradesi dışında oluşan öngörülemez ve ani meydana gelen doğal çevre felaketlerinin ne zaman, nerede, ne şekilde, hangi şiddette ve etkide olacağını sağlıklı olarak tahmin edilebilmesi kolay değildir. Hava, yer ve su hareketlerinin uydu aracılığıyla izlenmesi/gözlemlenmesi ile felaketler hakkında tahminlerde bulunulabilmekte ise de önceden öğrenilmesi konusunun istenilen düzeyde olmadığı da bir gerçektir. Doğal felaketler kökenlerine göre jeofizik, hidrolojik, meteorolojik, iklimsel, biyolojik ve ekstra karasal olmak üzere 6 farklı şekilde sınıflandırılabilir (Tablo-1).

Tablo-1 Doğal Felaketlerin Sınıflandırılması Kaynak: The Human Cost of Natural Disasters, 2015:15.

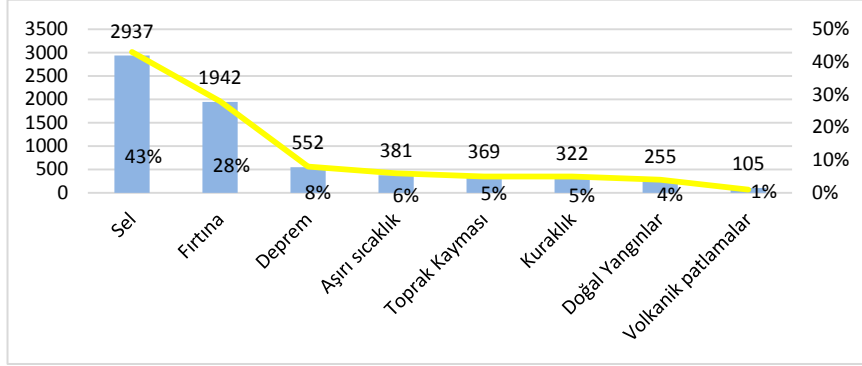
Jeofizik Kökenli Felaketler	Hidrolojik Kökenli Felaketler	Meteorolojik Kökenli Felaketler	İklim Kökenli Felaketler	Biyolojik Kökenli Felaketler	Ekstra Karasal Kökenli Felaketler
Deprem	Sel	Fırtına	Kuraklık	Hayvanların Verdiği Zararlar	Karasal Etki
Yer Hareketleri (Kuru)	Toprak Kayması	Aşırı sıcaklık	Buzullarda Erime	Salgın Hastalıklar	Atmosferdeki Değişimler
Volkan Hareketleri	Deniz Dalgalarının Hareketleri	Sis	Doğal Çevre Yangınları	Böcek İstilasası	

Kaynak: The Human Cost of Natural Disasters, 2015:15.

Dünyada 1994-2013 yılları arasında en fazla meydana gelen doğal afetler arasında (Grafik-1) sel, fırtına, deprem, aşırı sıcaklık, toprak kayması, kuraklık, doğal yangınlar ve volkanik patlamalar bulunmaktadır.

Bu süreçte en fazla sel olayı (2937) meydana gelmiştir. Hidrolojik ve meteorolojik doğal afetlerin daha sıklıkla yaşandığı bir dönemdir.

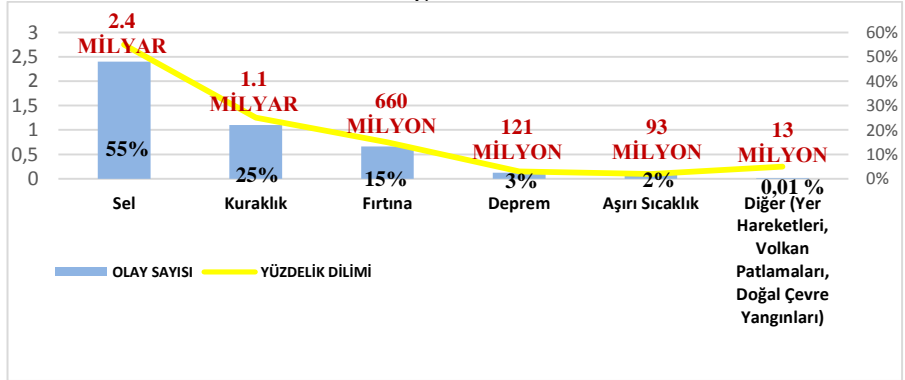
Grafik-1 1994-2013 Arasında Meydana Gelen Doğal Felaketler Grafiği

Kaynak: The Human cost of Natural Disasters, 2015:16.

İnsanoğlu 1994-2013 yılları arasında dünyada meydana gelen doğal afetler arasında sel, kuraklık, fırtına, deprem, aşırı sıcaklık, yer hareketleri, volkan patlamaları, doğal çevre yangınlarından etkilenmiştir (Grafik-2). Sellerden 2.4 milyar insan etkilenmiştir. Hidrolojik ve iklimsel doğal felaketlerden insanlığın daha fazla etkilendiği görülmektedir.

Grafik-2 1994-2013 Arasında Meydana Gelen Doğal Felaketlerden Etkilenen İnsan Grafiği

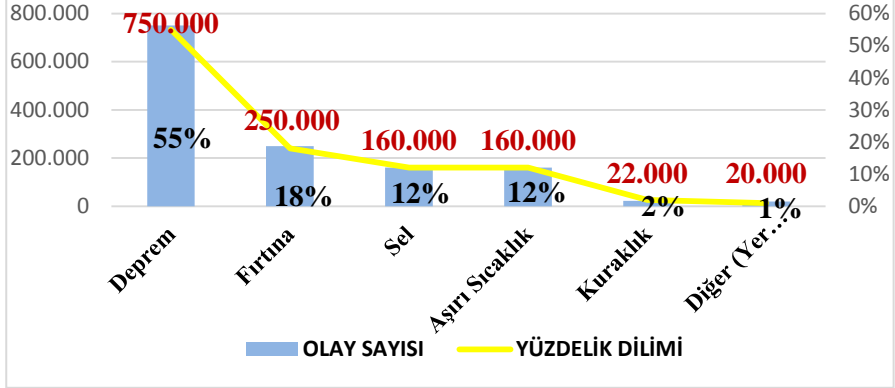

Kaynak: The Human cost of Natural Disasters, 2015: 17.

1994-2013 yılları arasında dünyada meydana gelen doğal afetler arasında en fazla insanlar deprem, fırtına, sel, aşırı sıcaklık, kuraklık, yer hareketleri, volkan patlamaları, doğal çevre yangınlarında ölmüştür

(Grafik-3). Depremlerde 750.000 insan ölmüştür. Jeofizik ve iklimsel kökenli doğal felaketlerde en fazla insanın öldüğü görülmektedir.

Grafik-3 1994-2013 Arasında Meydana Gelen Doğal Felaketlerde Ölen İnsan Sayısı Grafiği

Kaynak: The Human cost of Natural Disasters, 2015:18.

1994-2013 yılları arasında dünyada meydana gelen doğal afetlerden en fazla ekonomik kayba uğrayan ülkeler arasında Amerika, Japonya, Çin, İtalya, Almanya, Tayland, Hindistan, Meksika, Fransa ve Türkiye bulunmaktadır (Tablo-2). En fazla maddi kayıp jeofizik, hidrolojik ve meteorolojik kökenli deprem, fırtına ve sel felaketlerinde meydana gelmiştir.

Tablo-2 1994-2013 Arasında Doğal Afetler Nedeniyle Ekonomik Kayba Uğrayan Ülkeler

S.NO	ÜLKE ADI	DOĞAL FELAKET	EKONOMİK KAYIP
1	AMERİKA	Fırtına	739 Milyar Dolar
2	JAPONYA	Sel	482 Milyar Dolar
3	ÇİN	Sel	453 Milyar Dolar
4	İTALYA	Deprem, Sel	66 Milyar Dolar
5	ALMANYA	Sel	56 Milyar Dolar
6	TAYLAND	Sel	46 Milyar Dolar
7	HİNDİSTAN	Sel	46 Milyar Dolar
8	MEKSİKA	Fırtına	39 Milyar Dolar
9	FRANSA	Fırtına	39 Milyar Dolar
10	TÜRKİYE	Deprem	35 Milyar Dolar

Kaynak: The Human Cost of Natural Disasters, 2015:41.

Doğal çevre felaketlerinin insana ve yaşadığı ortama olan etkilerinin doğru algılanabilmesi için; felaketin türü, yeri, süresi, güvenlik eksikliğinin ve zarar gören/tehlike altında olan nüfusun iyi bilinmesi

gerekmektedir. Çevresel güvenlik afet bölgelerinde kısmen ve/veya tamamen risk altındadır.

Bacanlı'ya göre doğal afetlerin doğrudan etkileri arasında; insan ve hayvanların ölmesine/ yaralanmasına, ev ve işyerlerinin yıkılmasına/zarar görmesine, toprak ve tarımsal ürünlerin kaybına, ulaşımın aksamasına ve ulaşım yapılarının yıkılmasına/zarar görmesine, haberleşme sistemlerinin tahrip edilmesi ve zarar görmesi ile eşya kayıpları ve tahribi, dolaylı etkileri arasında psikolojik etki, salgın hastalık, işsizlik ve fakirlik bulunmaktadır¹¹.

Felaketlerin yaşandığı yerlerde/bölgelerde (toprak veya sular altında, yıkıntılar arasında vb.) insanlar ve diğer canlılar yaralanmakta veya ölmektedir. Afet ve kurtarma birimleri tarafından felaketin geniş bir alana yayılması ve zamanında müdahale edilememesi halinde yaralanan insanların ölmesine neden olmakta ve ölen kişilerin olay yerinden kaldırılmaması halinde de kokmakta ve salgın mikropların üremesine yol açmaktadır.

Yaralanan kişilerin sağlık, barınma ve yiyecek gibi ihtiyaçlarının karşılanmasını beklerken felaketler sırasında yaralanmayan veya başka bölgelerden afet yerlerine gelen kişi/kişilerin geçici güvensizlik ortamından istifade ederek suç işleyebilmektedir/suçta teşebbüs edebilmektedir. Güvenliğin yeterince sağlanamadığı bu süreçte şiddet, yağma ve hırsızlık olayları da meydana gelebilmektedir.

Öztürk'e göre sınıf öğretmeni adaylarının deprem deneyimleri üzerine yapılan nitel araştırma yönteminin uygulandığı bir araştırmada; deprem sonrasında yaşanan sorunlara ait bulgular can ve mal kaybı, yaralanmalar, ulaşım, haberleşme ve elektrik kesintisi gibi alt yapıdaki aksaklıklar, deprem bölgesindeki evlerin değerlerinin düşmesi, diğer yerlerdeki fiyat artışları, hırsızlık olaylarında artış, insan psikolojisindeki bozulmalar, dine daha da yakınlaşma ve çadırda kalmanın sıkıntıları şeklinde belirtilmiştir¹².

¹¹ Bacanlı, H., "Meteorolojik Karakterli Doğal Afetler ve Erken Uyarı Sistemleri", Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011, s: 4.

¹² Öztürk, M. K., "Sınıf öğretmeni adaylarının deprem deneyimleri üzerine bir araştırma", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education], 28(1), 2013, s: 312.

Doğal felaketler ile mücadele etmek üzere gelişmekte olan ülkelerde istenilen seviyede fiziksel birimler bulunmamaktadır. Gelişmemiş fakir ülkelerde dayanıklı olmayan binalarda ve barakalarda yaşamını devam ettiren insanlar sıklıkla meydana gelen sellerden olumsuz etkilenmektedirler. Fakir insanların ikamet etmek amacıyla kullandıkları riskli topraklar doğal felaketlerin önlenmesi bakımından yetersizdir. Elverişsiz iklim koşullarının zarar verdiği bölgelere göre daha güvenilir olan şehirlere yapılan göçler, göç alan kentlerde olan nüfus yoğunluğunu artırmaktadır. Bununla birlikte nüfus yoğunluğu ve çevresel bozulmalar doğal felaketlerde mal ve can kayıplarını artırabilmektedir¹³⁻¹⁴.

Tipson'a göre doğal afetler ve çevreyi etkileyen önemli olayların küresel ölçekte, hem sivil, hem de uluslararası çatışmaları tetikleyebilecek, ileri seviyede ekonomik, sosyal ve siyasal gerilimi sayı ve şiddet olarak artırması beklenmektedir. Nüfus artışı, kentleşme, ekonomik kırılganlık ve iklim değişikliği, bu sorunları ele alacak yaygın politik hareketsizlikle birleşince, büyüyen küresel güvenlik açıklarının etkileşimli modelinin temel unsurları olmuştur. Stratejik olarak önemli konumlarda bulunan genişlemiş kent ve kıyı toplulukları, kitlesel kayıplar, politik çatışmalar ve büyük depremler, seller ve hastalıklar nedeniyle oluşan bölgesel gerilimler konularında yüksek risk grubundadır. Büyük doğal afetler, önleyici koruyucu önlemleri tetikleyen yaygın popüler endişeler uyandırarak, küresel ekonominin ana bileşenlerinin (gıda, su, enerji, tıp, tedarik zincirleri, geçim) seviyesini düşürebilmektedir¹⁵.

3. Doğal Felaketlerde Güvenlik Sorunsalı ve Suça Etkisi

Afetler, iklim değişikliği ve kalkınma ayrılmaz şekilde birbiriyle bağlantılıdır. Felaketler sadece en yoksul ve marjinal insanları etkilemekle kalmaz, aynı zamanda güvenlik açıklarını ve toplumsal eşitsizlikleri alevlendirebilir ve ekonomik büyümeye zarar verirler. Doğal felaketler

¹³ WHO, "Climate Change and Human Health: Risk and Responses", Editörler: McMichael, A.J., Campbell-Lendrum, D.H., Corvalán, C.F., Ebi, K.L., Githeko, A.K., Scheraga, J.D., Woodward, A., World Health Organization, Geneva, 2003, s: 9.

¹⁴ Akalın, M., "Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Nedeniyle Oluşan Doğal Felaketlerin İnsan Sağlığı Üzerindeki Etkileri", Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl 6, Sayı 2, Aralık 2013, s:32.

¹⁵ Tipson, F., S., "Natural Disasters as Threats to Peace", Special Report 324, February 2013, United States Institute Of Peace, 2013, s.1.

yıllar boyunca elde edilen kazanımlarını tersine çevirmekte ve 2030 yılına kadar yoksulluğu bitirebilmek için harcanan çabaları tehdit etmektedir. Hava durumu ile ilgili tehlikelerin kapsamı, sıklığı ve şiddeti artmaktadır,¹⁶ fakat tehlikelere maruz kalma da hızla artmaktadır. Çünkü daha fazla kişi, geçimini sağlama ve varlığını sürdürme amacıyla, altyapısı tehlikeye açık alanlarda yaşamaktadır/bulunmaktadır.¹⁷⁻¹⁸

Doğal afetlerin suç üzerindeki etkileri hala az bilinmektedir. Felaketten hemen sonra suç azalır ve yavaşça zaman içerisinde felaket öncesi düzeylerine yükseldiği genel olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu varsayım her zaman, güncel yapılmış birkaç ampirik çalışma tarafından onaylanmamıştır. Katrina ve Rita Kasırgalarının, ABD'nin Houston şehrinin TX bölgesinde kaydedilen suçların zamansal ve mekânsal dağılımına etkileri analiz edilmiştir. Suç verileri her iki kasırganın karadaki tahribatı öncesinde, esnasında ve sonrasında toplanmıştır. Sonuçlar Katrina kasırgasının suç üzerinde herhangi bir belirgin bir etkisinin olmadığını gösterirken, Rita kasırgasının evden hırsızlık ve oto hırsızlıklarında önemli bir kısa süreli artışa neden olduğunu göstermektedir. Evden hırsızlık suçlarında artış, Afro-Amerikalı mahallelerde, daha az bir ölçüde de Hispanik mahallelerde belirgin olduğunu mekânsal analizler göstermiştir. Rita kasırgası öncesi verilen zorunlu tahliye emrinin, suça eğilimli kişileri, bireylerin korumasız konutlarına girmek için tahliye emrine uymamaya teşvik ettiğine dair bazı

¹⁶ IPCC, "Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation". A Special Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Field, C.B., V. Barros, T.F. Stocker, D. Qin, D.J. Dokken, K.L. Ebi, M.D. Mastrandrea, K.J. Mach, G.-K. Plattner, S.K. Allen, M. Tignor, and P.M. Midgley (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK, and New York, NY, USA, 2012, pp.582.

¹⁷ Mitchell, T., Mechler, R. and Harris, K., "Tackling Exposure: Placing Disaster Risk Management at the Heart of National Economic and Fiscal Policy". London: Climate and Development Knowledge Network. In: Mitchell, T. (2012) Options for Including Disaster Resilience in Post-2015 Development Goals. ODI Background Note. London: Overseas Development Institute.

¹⁸ Hall, J., Lowell, E., Muir-Wood, R., Norris, A., Scott, L., Wallemacq, P., Guha-Sapir, D., Mitchell, T., Setting, measuring and monitoring targets for reducing disaster risk, Recommendations for post-2015 international policy frameworks, Overseas Development Institute 203 Blackfriars road, London SE1 8NJ, UK, 2014, pp.16.

bulgular vardır. Katrina Kasırgası için herhangi bir zorunlu tahliye emri verilmemiştir¹⁹.

Depremelerin toplumlar ve bireyler üzerinde yol açtığı çok yönlü zararların azaltılabilmesinde deprem öncesi ve sonrası planlama, tasarım ve uygulama çalışmaları çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu amaçla Van ve çevresinde yaşanan deprem neticesinde 7–15 Aralık 2011 tarihleri arasında hazırlanan “Van Depremi Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Durum Tespiti Araştırması”nda “Akşamları en önemli sorun nedir?” sorusuna depremzedelerin büyük bir kısmının ısınma/barınmadan sonra akşamları en önemli sorununun güvenlik olduğunu belirtmişlerdir. Yaşanan depremden sonra terk edilen ve girilemeyen iş yerleri ve konut alanlarına ilişkin kısmen gerçek kısmen de şehir efsanesine dönüşen (hırsızlık, yağma vb.) bir güvenlik probleminin olduğu bilgisi yayılmıştır. Van ilinde hırsızlık olaylarının arttığı, her gece insanların silahla nöbet tutmaya başladığı bilgisi beraberinde il merkezinde akşamın ilk saatlerinden başlayarak sabahın ilk ışıklarına kadar süren silah seslerinin duyulduğu güvenlik sorunlarının yaşanmasına neden olduğu bildirilmiştir²⁰.

1999 yılında meydana Marmara depreminin yaşandığı Kocaeli ilinde görev yapan emniyet yetkilisi ile bir görüşme yapılmıştır. Görüşmede yetkili;

“Depremden hemen sonra mevcut durumun daha iyi anlaşılabilmesi için aradan birkaç gün geçti. Bu süre zarfında afet kurtarma ekiplerinin deprem bölgesinin tamamına ulaşmaları zaman almıştır. Depremin büyüklüğü ve geniş bir alana yayılması neticesinde gerek kurtarma faaliyetlerinin koordinasyonun sağlanması gerekse güvenliğin sağlanması konusunda bazı problemler yaşanmıştır. Yıkılan binaların altında değerli eşyalarını arayanların kendilerine ait olanları bulmaları imkânsız olmasına rağmen aradıkları görülmüştür. Bunun dışında hırsızlık yapmak amacıyla yakın illerden gelen suç işleme potansiyeli olan kişi/kişilerin yıkıntı ve

¹⁹Leitner, M., Helbich, M., “The Impact of Hurricanes on Crime in the city of Houston, Tx: A Spatio-Temporal Analysis”, A special joint symposium of ISPRS Technical Commission IV & AutoCarto in conjunction with ASPRS/CaGIS 2010 Fall Specialty Conference November 15-19, 2010 Orlando, Florida, 2010, pp. 1.

²⁰Tuna, A., K., Parin, S., Tanhan, F., “Van Depremi Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Durum Tesbiti Raporu”, Çocuk Vakfı Raporları: 15 Nisan 2012, İstanbul, s: 28.

hasar olan bina ve yapılarda para ve değerli eşya aradıkları bilinmektedir. Deprem ortamından istifade ederek hırsızlık ve yağmalama olaylarına karıştığı tespit edilenler hakkında gerekli adli işlemler yapılmıştır. Güvenliğin tamamen sağlandığı ve kontrol altına alındığı yerlerde suç olayları azalmış veya hiç görülmemiştir. Bununla birlikte felaket ortamından faydalanmak isteyen bazı esnafın ihtiyaç maddelerini stok yapmak suretiyle daha sonra yüksek fiyatlara sattıkları tespit edilenler hakkında adli işlemler yapılmıştır.” şeklinde ifade etmiştir.

Özceylan ve Coşkun’a göre Van ilinde 2011 yılında meydana gelen depremde merkez ve Erciş ilçesinde büyük yıkım ve tahribat olmuştur. 1999 Marmara depremine göre geniş bir alanı etkilememesine rağmen felaket bölgesine müdahale ve sonrasında birçok sorunlar ortaya çıkmış ve konteynırların/çadırların ihtiyaç sahiplerine dağıtımında önemli aksaklıklar yaşanmıştır. Yardımları taşıyan kamyonlarda bulunan malzemeler yağmalanmıştır²¹. Bahse konu depreme ilişkin anılan ilde görev yapan emniyet yetkilisi ile bir görüşme yapılmıştır. Görüşmede yetkili;

“2011 yılının Ekim ve Kasım aylarında Van’da iki defa deprem felaketi yaşanmıştır. Yaklaşık 90.000 konutun zarar gördüğü ilde konutların üçte biri ağır, üçte biri orta, üçte biri hafif hasar görmüştür. Depremden sonra insanlar yeniden deprem olma endişesi ile evlerini ve içinde bulunan eşyalarını bırakarak buldukları yerleri terk etmiştir. Kolluk kuvvetlerinin ailelerinin de kaldığı evler de zarar görmüştür. Terk edilen bina ve konutların sahihsiz kalmasını fırsat bilen farklı illerden gelen veya aynı ilde depremden etkilenmeyen suç şebekeleri ve suça eğilimli kişi/kişiler tarafından hırsızlık olayları meydana gelmiştir. Kimileri suça teşebbüs halinde iken kimileri de suç işledikten sonra emniyet görevlileri tarafından yakalanmıştır. Hırsızlık suçundan adliyeye çıkarılan kişilerden 65’i tutuklanmıştır. Mala karşı işlenen suçlarda artma görülürken şahsa karşı işlenen suçlarda azalma görülmüştür.” şeklinde belirtmiştir.

²¹ Özceylan, D., Coşkun, E., “Van Depremi Sonrası Yaşananlar Işığında Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirlik Çalışmalarının Önemi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2012, 7(1), s:179.

Sınıf öğretmeni adaylarının deprem deneyimleri üzerine yapılan nitel araştırma yönteminin uygulandığı araştırmadan elde edilen bulgulara göre depremlerden sonra yaşanan önemli toplumsal olaylardan biri de meydana gelen hırsızlık olaylarıdır. Yakınlarını, evlerini kaybedenlerin, depremden çeşitli şekilde zarar görenlerin yaşadıkları psikolojik ve sosyolojik problemlere ek olarak kalan eşyalarının ya da enkaz altındaki para ve değerli mallarının çalınması da yaşanan önemli bir asayiş ve güvenlik sorunudur²².

4. Suç Teorileri

Kriminoloji suç kavramının ortaya çıkması ile birlikte suç olaylarını ve suç işleyenlerin kişilik yapılarını değişik yöntemler kullanmak suretiyle inceleyen bilim dalıdır. Sutherland ve Cressey ise kriminolojiyi “kanunların yapıları, kanun ihlalleri ve bu ihlallere karşı ortaya çıkan tepkileri” olarak belirtir²³. Suç teorileri kriminolojik araştırma ve çalışmalarda suç ve suçluluğun sebeplerini belirlemeye yönelik ileri sürülen etiyolojik (neden bilimsel) modellerdir. Bu modeller işlenen suç ile suçluluk olgusunun nedenlerinin ortaya çıkarılması ve ilerleyen süreçte suç işleme ihtimali olan kişi/kişilerin özelliklerini ve suç oranlarını önceden anlamaya veya tahmin etmeyi kolaylaştırmaktadır²⁴.

Suç teorileri arasında bulunan Klasik Okul-Pozitivist Okul ayırımına neden olan anlayışın özgür irade mi yoksa deterministik faktörler mi olduğu tartışma konusudur. Tümerkan’a göre klasik okul, irade özgürlüğünü kabul ederek manevi sorumluluk yaklaşımını benimserken, pozitivist okul, birey davranışlarında da determinizmin mutlak hâkimiyetini ileri sürerek toplumsal sorumluluk kavramından hareket etmektedir²⁵.

²² Öztürk, M. K., “Sınıf öğretmeni adaylarının deprem deneyimleri üzerine bir araştırma”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education], 28(1), 2013, s: 315.

²³ Sutherland, E., H., Cressey, D., R., “Criminology”, 10th Edition. Philadelphia, New York, San Rose, Toronto: J.B. Lippincott Company, 1978, pp.3.

²⁴ Dolu, O., “Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s: 10.

²⁵ Tümerkan, S., “Klasik, Pozitivist Okullarda ve Toplumsal Savunma Hareketinde Ceza Sorumluluğunun Esası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 48, 1982-1983, Sayı: 1-4, s.58.

Klasik Okul yaklaşımına göre, bencilce hareketleri ile kendisini düşünen, acılarını azaltmak ve problemlerini çözmek amacıyla hedonist (haz/zevk duyan) davranan bireyin özgür iradesi ile rasyonel tercihleri neticesinde suç işlenmekte veya suçlu davranışların olduğu iddia edilmiştir. Pozitivist Okul anlayışı Klasik Okul düşüncelerinin aksine suç bireyin kontrolü dışında meydana gelen bir olay şeklinde algılar²⁶.

Bireyin iradesi ve tercihlerinin bütünüyle bir tarafa bırakılarak suçun insan müdahalesi dışında biyolojik, psikolojik ve sosyolojik nedenler sonucunda meydana geldiği anlayışı savunulmuştur²⁷⁻²⁸⁻²⁹.

Nagin ve Paternoster'e göre³⁰ suç ve suçluluğun kaynağı olarak bireysel etkenleri gören teoriler ile sosyolojik ve çevresel etkenleri gören teorilerin bulunduğu iki çizgi üzerinde toplanmaktadır³¹.

4.1. Bireysel Etkenleri Gören Teoriler

4.1.1. Gündelik Aktiviteler Teorisi

Suçun meydana gelmesinde; suç işlemeye karar vermiş potansiyel bir suçlu, suçlunun ilgisini çekebilecek derecede ve maddi olarak değerli bir suç hedefi ile suça hedef olan nesneyi veya kişiyi koruyabilecek kabiliyete sahip insan, hayvan veya teknolojik koruma sistemlerinin birlikte olması gerektiğini savunmaktadır. Bu teoriye göre suç mekanizmasında elverişli hedef, suça güdülenmiş suçlu ve hedefi suça karşı muhafaza edebilecek yapının/yapıların yokluğu gibi üç ayrı bölümden oluşmaktadır³²⁻³³.

Suçun mağduru olmayı etkileyen öğeler arasında, hedefin; görünür bir durumda olması, belirli bir değeri ile arzu edilebilir olması, suça karşı

²⁶ Dolu, O., a.g.e. s: 90.

²⁷ Schmallegger, F., "Criminal Justice Today", Sixth Edition, Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall, 2001, pp.88.

²⁸ Siegel, L. J., "Criminology: Theories, Patterns and Typologies". Seventh Edition. Belmont, CA: Wadsworth Publishing. 2001, pp.150-151.

²⁹ Dolu, O., a.g.e. s: 190.

³⁰ Nagin, D., S., Paternoster, R., "Enduring Individual Differences and Rational Choice Theories of Crime" Law & Society Review, Vol.27, No.3, 1993, pp.467-496.

³¹ Dolu, O., a.g.e., s: 34.

³² Cohen, L., E., Felson, M., "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach",

American Sociological Review. Vol.44, No.4 (Aug., 1979), 1979, pp.588-608.

³³ Dolu, O., a.g.e., s: 120-121.

korunmasının bulunmaması, hareket kabiliyeti ve suça hedef olabilecek eşyanın müsait veya ulaşılabilir olması bulunmaktadır³⁴.

Teori suçu, suçlu-mağdur-koruyucu ekseninde değerlendirerek suçun asıl olarak bir fırsat olayı olduğunu olarak vurgulamaktadır³⁵⁻³⁶.

4.1.2. Suç Fırsatı Teorisi

“Fırsat Hırsız Doğurur: Suç Önleme İçin Pratik Teori” (Opportunity Makes the Thief: Practical Theory for Crime Prevention) adlı eserlerinde Felson ve Clarke suçun ana nedeninin fırsatlar olduğunu belirterek, suçun işleyiş yapısını iyi algılayabilmek için suç fırsatları üzerinde durulması gerektiğini iddia etmişlerdir³⁷.

Felson ve Clarke’a göre suç fırsatı teorisinin 10 temel prensibi bulunmaktadır³⁸:

- Bütün suçlara sebep olması bakımından fırsatlar açık bir rol oynarlar.
- Her suç çeşidine göre suç fırsatları farklılık gösterir.
- Belirli yer ve zamanlarda suç fırsatları yoğunlaşır.
- Suç fırsatları, bireylerin her gün yaptıkları rutin aktiviteleri doğrultusunda meydana çıkar.
- Bir suç bir diğeri için fırsat oluşturur.
- Bazı ürünler, hiç reddedilmeyecek suç fırsatları arz eder.
- Teknolojik ve sosyal değişiklikler yeni suç fırsatlarına yol açar.
- Suç fırsatlarını azaltmak suretiyle suç önlenir.
- Genellikle suçun yer değiştirmesi suç fırsatlarını azaltma nedeni olmaz.
- Fırsatların azalması suç oranlarında belirli bir düşme eğilimi gösterir³⁹.

³⁴ Dolu, O., a.g.e.,s:125.

³⁵ Cullen, F., T., Agnew, R., Criminological Theory: Past to Present-Essential Readings, Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company, 2003, pp.284.

³⁶ Dolu, O.,a.g.e.,s:137.

³⁷ Felson, M., Clarke R.,V., “Opportunity Makes the Thief. Crime Detection and Prevention Home Office”, Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, 1998, Paper 98.

³⁸ Felson, Marcus and Clarke Ronald V., a.g.e. s: 98

³⁹ Dolu, O.,a.g.e., s:129-130.

4.1.3. Rasyonel Tercih Teorisi

Suçluların suçu işleyip işlememe tercihlerinin imkan ve avantajlara göre değerlendirilen bir teoridir. Teoriye göre⁴⁰, eğer gerekli imkânlar olduğunda herhangi bir bireyde suç işleyebilir⁴¹. Clarke ve Cornish'e göre⁴² “suç yalnızca motivasyona bağlı bir şey değil aynı zamanda bir fırsat meselesidir.”⁴³

Örneğin, bir yağmalama sırasında camı kırılmış bir mağaza içindeki bir bilgisayarı önceden hırsızlık yapmamış bir insan da alabilir. Bu teoriye göre fertler risk derecesinin yüksek olduğu ve birikimlerin az olduğu bir durumda suç işlemeyi tercih etmezler. Rasyonel tercih yaklaşımı suçlu gözüyle dünyaya bakar; suçlunun suç tercihlerini anlamaya çalışır. Polis teşkilatı ve suç analizcileri bakımından risklerin azaltılarak daha az suçun işlenmesinin sağlanmasında bu teori kullanılır⁴⁴.

4.1.4. Caydırıcılık Teorisi

Suçları rasyonel bir hesaplama neticesinde minimum giderle maksimum yarar sağlama öngörüsüyle yerine getirilen tutum ve hareketler olarak gören klasik okul yaklaşımı, Beccaria'nın ifade ettiği, devlet aracılığı ile hukuki ve ceza düzenlemelerin yürütülmesi düşüncesiyle toplumda suça yönelik fiillerin caydırılmasını rasyonel dengenin resmi yaptırımların etkisini artırarak bozmaya bağlamıştır. Bu teoriye göre; suça güdülenen birey yapacağı rasyonel hesaplamada suç fiili sonucunda elde edeceği yararın bu suçu işlemesinden dolayı uğrayacağı zarardan/duyacağı üzüntüden daha düşük olacağını göz önünde tutarak suç işlemekten vazgeçecektir. Bu durum da devletin tatbik edeceği cezalar aracılığıyla sağlanacaktır⁴⁵.

⁴⁰ Felson, M., Clarke R.,V., a.g.e. s:98

⁴¹ Düzgün, Ş., “Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinler Arasılık”, *Kent ve Suç*, Bülten 55/Kasım-Aralık 2007, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s: 8.

⁴² Clarke, R., V., Cornish, D., B., “Crime Control in Britain: A Review of Police Research”, Albany: State University of New York Press, 1985, pp.8.

⁴³ Dolu, O., a.g.e.,s:93.

⁴⁴ Düzgün, Ş., a.g.e., s: 9.

⁴⁵ Dolu, O., Bükler, H., “Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Polis Bilimleri Dergisi* Cilt:11(3), 2009, s:4.

Beccaria'ya göre bu cezaların, öngörülen etkiyi sergilemeleri için; kesinlik, hızlılık ve şiddetlilik özelliklerini taşımaları gerekliliğini vurgulamıştır⁴⁶. Kesinlik, suç ile karşıt ilişkili olarak diğer prensipler arasında en önemli caydırıcılık faktörüdür. “Bir suçun işlenmesini takiben bir ceza ne kadar çabuk verilebilirse o ölçüde adil ve amacına ulaşmış olur” prensibi çerçevesinde suçun işlenmesi ile ceza verilmesi ve gerçekleştirilmesi arasındaki ilişkinin zaman bakımından kopmamasını beklenen caydırıcı etkinin sağlanması için ikinci önemli ilke olarak ortaya koymuştur. Bununla birlikte, yasalarla belirlenen cezaların suçlarla orantılı derecede şiddetli olması beklenen caydırıcılık etkisi için vazgeçilemez bir öge olarak ifade edilmiştir⁴⁷.

4.2. Sosyolojik ve Çevresel Etkenleri Gören Teoriler

4.2.1. Sosyal Düzensizlik Teorisi

Teorinin suçu açıklamak üzere vurguladığı 4 hipotezin varlığından söz edilebilir:

(1) Suç ile birlikte sosyal denetim sistemleri ve kurumsal bazda yönetimlerinin işlevsel kabiliyetlerini ve etkinliklerini kaybeder.

(2) Denetim sistemlerinin bozulması çoğunlukla şehirlerde meydana gelmekte ve sanayileşme, hızlı kentleşme ve göçün neticesi olarak meydana gelir.

(3) Suçların lokal dağılımı gelişigüzel değil, belirli bir ekolojik sınıflandırmaya göre gerçekleşir.

(4) Toplumsal düzenin kaybolduğu yerler hem suçlu profillerinin doğmasına ve bir sonraki kuşaklara iletilmesini sağlayarak suçun sürekliliğini oluştururlar⁴⁸⁻⁴⁹.

Sosyal düzensizlik teorisi bağlamında sunulan uygulamaya ilişkin suç önleme ve mücadele stratejileri arasında suça neden olan fiziksel ve toplumsal düzensizlikle mücadele gelmektedir. Bir yerde karışıklığı ve düzensizliği belirten argümanlar arasında çevre ve çevreye ait yapıların bakımsızlığı, yapımı tamamlanmayan veya terk edilmiş evler, sokakların

⁴⁶ Beccaria, C., “An Essay on Crimes and Punishments,” In Francis T. Cullen and Robert Agnew (eds) *Criminological Theory: Past to Present-Essential Readings*, Second Edition, 2003, pp.21-22.

⁴⁷ Dolu, O., *Büker, H.*, a.g.e., s:4.

⁴⁸ Shoemaker, D., J., “Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior” Fourth Edition. New York, NY: Oxford University Press, 2000, pp.78.

⁴⁹ Dolu, O., a.g.e., s:223.

temiz olmaması, boyası olmayan binalar ve duvarlar ile bu yapılar yazılan yazılar ve işaretlerdir⁵⁰. Felaketlerden sonra doğal ve yapay çevrede meydana değişiklikler, tahribatlar ve meydana gelen güvensizlik durumunda oluşan sahipsizlik olgusu sosyal düzensizliğe neden olmaktadır.

5. Doğal Felaketlerde Suça Yönelim

Beccaria'ya göre “Kimi suçlar, doğrudan doğruya toplumu ya da onu temsil eden kişiyi yıkarlar, yıkmaya yönelirler. Kimileri de yurttaşın yaşamını, mallarını ya da onurunu, bu değerlerin özgül esenliklerini ihlal ederler. Ötekiler ise, kamunun esenliği için yasanın yapmayı ya da yapmamayı buyurduğu kurallara aykırı eylemlerdir.” şeklinde suçları sınıflandırırken suç olgusunun bireysel nitelikten ziyade toplumun zarar gördüğü ve kamu düzeninin bozulduğuna dikkati çeker⁵¹.

Doğal felaketlerin meydana geldiği yerler güvenlik riski ile karşı karşıyadır. Binalar, evler, sosyal tesisler, kamu binaları vb. gibi değişik yapıların yıkıldığı veya büyük/küçük zarar gördüğü, insan ve diğer canlıların yaralandığı/öldüğü felaketlerin yaşandığı yerler güvenliğin geçici olarak sağlanamadığı ortamlardır. Çünkü suç işleme niyetinde olan kişi/kişiler kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanmasının güçleştiği afet bölgelerini fırsata dönüştürebilmektedir.

Gündelik aktiviteler teorisinde yer alan suç olgusunda üç öge bulunmaktadır. Bu ögeler arasında uygun hedef, suça angaje olmuş sanık/şüpheli ve hedefin suça karşı korunmasını sağlayacak yapısal etmenlerin bulunmamasıdır. Felaketlerin yaşandığı yerlerdeki yapılarda meydana gelen tahribatlar ve yıkıntılar suça hedef olabilecek (değerli eşya, para, altın, tarihi eser vb.) nesnelere korumasız bırakır. Korumasız kalan nesnelere suç işlemeye eğilimli kişi veya kişileri harekete geçirir. Bu kişi/kişiler nesnelere korumasızlığından/ korunmasızlığından istifade ederek felaketlerde zarar gören yapılardan mal veya değerli eşyaları izinsiz veya zorla alırlar.

Doğal felaketlerin oluşturduğu ortamlarda sosyal düzensizlik teorisinde belirtilen hipotezler arasında bulunan kamu düzeninin zayıflaması/bozulması neticesinde suç işleyebilecek kişi/kişiler ortaya

⁵⁰ Dolu, O., a.g.e., s:222.

⁵¹ Beccaria, C., “Suçlar ve Cezalar Hakkında”, (Çeviren: Sami Selçuk), Orijinal Adı: Dei delitti e delle pene 1764, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2014, s: 56-57.

çıkmasına neden olur/olabilir. Maddi ve manevi yönden zarar gören insanların yaşam savaşı verdiği süreçte dışarıdan özellikle bina ve eşyaların korunmasız hale gelerek hedef olması suçun meydana gelmesini ortam hazırlar. Felaketler nedeniyle güvenliğin zayıfladığı veya olmadığı yerlerde suç fırsatı teorisinin temel argümanı olan “Fırsat Hırsız Doğurur” yaklaşımı ile suç işleyenleri harekete geçirir.

Değerlendirme ve Sonuç

Doğal çevre felaketleri insanın ilk anda çaresiz kaldığı, canlı ve cansız varlıkların kısmen/tamamen zarar gördüğü sosyal düzensizliğin geçici/sürekli olduğu ortamları doğurmaktadır. Sosyal düzensizliğin varlığı kamu güvenliğinin geçici yoksunluğunu da beraberinde getirmektedir. Acil durum yönetiminin felaketin meydana geldiği yerlerde yıkıntıların kaldırılması, insanların kurtarılması, sağlık, yemek ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması ve kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi gibi hayati bir işlevi bulunmaktadır.

Suç işlemeye eğilimli birey/bireyler sosyal düzenin kaybolduğu felaket bölgelerinde koruması olmayan ihtiyaç maddesi, mal, para veya değerli eşyaları hedef olarak seçerek gündelik aktiviteler teorisinde belirtilen suçun meydana gelmesine zemin oluşturabilmektedir. Rita kasırgası ile Marmara ve Van depremlerinde sonra suç fırsatı teorisinin temel argümanı olan “Fırsat Hırsız Doğurur” yaklaşımı ile hırsızlık veya yağma suçlarının meydana geldiği görülmüştür.

Doğal felaketler hem insana, hem de doğal çevreye çok ciddi zararlar vermektedir. Güvenlik kuvvetlerinin gerek vatandaşın can ve mal güvenliğini koruma fonksiyonuyla topluma hizmet veren bir organ olarak, gerekse çevrenin bir kamu malı olarak görülmesinden ötürü çevreyi de kamu yararı gözeterek koruyan bir organ olarak, doğal felaketlerin zararlarının azaltılması, güvenlikte toplumsal sorumluluk bilincinin ve sosyal projelerin geliştirilmesi kapsamında önemli görevleri vardır.

Güvenlik kuvvetlerinin doğal felaketlerde görevleri, hırsızlık, yağmacılık, gasp, organ hırsızlığı, insan kaçakçılığı vb. suçlara ilişkin suç öncesi/sonrası gerekli görevlerin/işlemlerin yapılması, halkın can ve mal güvenliğinin korunması/tesis edilmesi, her türlü resmi ve özel tesisin güvenliğinin korunması ve faaliyetlerinin devamı için alınacak her türlü koruyucu, kurtarıcı tedbir ve faaliyetleri içermektedir.

Güvenlik kuvvetleri/personeli etik değerlerini kaybederek suç işleme içgüdüğü ile yaşadığı toplumda meydana gelen felaketlerden

kendisine veya yakınlarına menfaat elde etmeye çalışan kişi/kişilerin farkındalığını suç öncesi/suç sonrası görevlerine ilişkin önleme/müdahale stratejileri belirlerken gözden geçirmelidir. Güvenlik kuvvetlerinin yaşanan suç olgusunun sosyal nedenleri üzerinde durarak geliştirecekleri toplum odaklı/destekli çalışmalar polis-halk ilişkilerindeki sorumluluk duygusunun artmasını sağlayacaktır. Ayrıca doğal felaketlerden sonra yaşanan travma nedeniyle toplumsal hayata uyum sağlamada sıkıntı yaşayan bölge insanı için sosyal projelerin geliştirilmesi ve uygulanmasında güvenlik kuvvetlerinin rol alması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü:** Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014, s.23.
- Akalın, M.:** “Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Nedeniyle Oluşan Doğal Felaketlerin İnsan Sağlığı Üzerindeki Etkileri”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl 6, Sayı 2, Aralık 2013, s.29-43.
- Bacanlı, H.:** “Meteorolojik Karakterli Doğal Afetler ve Erken Uyarı Sistemleri” Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011, s.4.
- Beccaria, C.:** “An Essay on Crimes and Punishments,” In Francis T. Cullen and Robert Agnew (eds) *Criminological Theory: Past to Present-Essential Readings*, Second Edition, 2003, pp.20-22.
- Beccaria, C.:** “Suçlar ve Cezalar Hakkında”, (Çeviren: Sami Selçuk), Orijinal Adı: *Dei delitti e delle pene 1764*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2014, s. 25-57.
- Clarke, R., V., and Cornish, D., B.:** “Crime Control in Britain: A Review of Police Research”, Albany: State University of New York Press, 1985, pp.8.
- Cohen, L., E., and Felson, M.:** “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, *American Sociological Review*. Vol.44, No.4 (Aug.,1979), pp.588-608.

- Cullen, F., T., and Agnew, R.,:** “Criminological Theory: Past to Present-Essential Readings”, Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company, 2003, pp.284.
- Dolu, O.,:** “Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji”, Ankara:Seçkin Yayıncılık, 2010, s.32-222.
- Dolu, O., Büker, H.,:** “Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:11(3), 2009, s.1-22.
- Durkheim, E.,:** “Rules of Sociological Method”. New York: Free Press, 1938/ 1895.
- Düzgün, Ş.,:** “Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinler Arasılık”, *Kent ve Suç*, Bülten 55/ Kasım-Aralık 2007, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2007, s.4-10.
- Felson, M., Clarke R., V.,:** “Opportunity Makes the Thief. Crime Detection and Prevention Home Office”, Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, 1998, Paper 98.
- Foster, J., B.,:** “Savunmasız Gezegen Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi”, (Çeviren:Hasan ÜNDER), Ankara: EPOS Yayınları, 2013, s.11.
- Gabbidon, S., L.,:** “Criminological perspectives on race and crime”, Third Edition published 2015 by Routledge 711 Third Avenue, New York, NY 1001 7and by Routledge 2 Park Square Milton Park, Abingdon, Oxon, s.3-4.
- Hall, J., Lowell, E., Muir-Wood, R., Norris, A., Scott, L., Wallemacq, P., Guha-Sapir, D., Mitchell, T.,:** “Setting, measuring and monitoring targets for reducing disaster risk” Recommendations for post-2015 international policy frameworks, Overseas Development Institute 203 Blackfriars road,London SE1 8NJ,UK, 2014.
- IPCC :** “Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation”, A Special

Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Field, C.B., V. Barros, T.F. Stocker, D. Qin, D.J. Dokken, K.L. Ebi, M.D. Mastrandrea, K.J. Mach, G.-K. Plattner, S.K. Allen, M. Tignor, and P.M. Midgley (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK, and New York, NY, USA, 2012, pp.582.

- Kılıç, S.,:** “Çevre Sorunları ve Yoksulluk”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:5, S:1, 2013, s.16.
- Krishnamoorthy, D.,:** “Disaster Recovery Planning”, The 4th International Workshop on Independent Verification & Validation of Software, Nasa IV & V Annual Workshop, 2012, pp.3.
- Leitner, M., Helbich, M.,:**“The Impact of Hurricanes on Crime in the city of Houston, Tx: A Spatio-Temporal Analysis”, A special joint symposium of ISPRS Technical Commission IV & AutoCarto in conjunction with ASPRS/CaGIS 2010 Fall Specialty Conference November 15-19, 2010 Orlando, Florida, pp.1.
- Mitchell, T., Mechler, R. and Harris, K.,:** “Tackling Exposure: Placing Disaster Risk Management at the Heart of National Economic and Fiscal Policy”, London: Climate and Development Knowledge Network. In: Mitchell,T. (2012) Options for Including Disaster Resilience in Post- 2015 Development Goals. ODI Background Note. London: Overseas Development Institute, 2012.
- Nagin, D., S.,Paternoster, R.,:**“Enduring Individual Differences and Rational Choice Theories of Crime” Law &Society Review, Vol.27, No.3, 1993, pp.467-496.
- Özceylan, D., Coşkun, E.,** “Van Depremi Sonrası Yaşananlar Işığında Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirlik Çalışmalarının Önemi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2012, 7(1), s:167-186.
- Schmallegger, F.,:** “Criminal Justice Today”, Sixth Edition, Upper Saddle River, NJ:Pearson/Prentice Hall, 2001, pp.88.

- Shoemaker, D., J.,:** “Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior”, Fourth Edition, New York, NY: Oxford University Press, 2000, pp.78.
- Siegel, L, J.,:** “Criminology: Theories, Patterns and Typologies”, Seventh Edition. Belmont, CA: Wadsworth Publishing, 2001, pp.150-151.
- Sutherland, E., H., Cressey, D., R.,:** “Criminology”, 10th Edition. Philadelphia, New York, San Rose, Toronto: J.B. Lippincott Company, 1978, s.3.
- Öztürk, M. K.,:** “Sınıf öğretmeni adaylarının deprem deneyimleri üzerine bir araştırma”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (Hacettepe University Journal of Education), 28(1), 2013, s. 308-319.
- The Human cost of Natural Disasters 2015:** “A global perspective”, The Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), 2015, pp. 15-41.
- The Sage Dictionary of Criminology:** McLaughlin, E., and Muncie, J. (Eds.). London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publication, 2001, pp.59.
- Tipson, F., S.,:** “Natural Disasters as Threats to Peace”, Special Report 324, February 2013, United States Institute Of Peace, 2013, pp.1.
- Tuna, A., K., Parin, S., Tanhan, F.,:** “Van Depremi Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Durum Tesbiti Raporu”, Çocuk Vakfı Raporları: 15 Nisan 2012, İstanbul, s.1-84.
- Tümerkan, S.,:** “Klasik, Pozitivist Okullarda ve Toplumsal Savunma Hareketinde Ceza Sorumluluğunun Esası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1982-1983, Cilt: 48, Sayı: 1-4, s.51-71.
- WHO:** “Climate Change and Human Health: Risk and Responses”, Editörler: McMichael, A.J., Campbell-Lendrum, D.H., Corvalán, C.F., Ebi, K.L., Githeko, A.K., Scheraga, J.D., Woodward, A., World Health Organization, Geneva, 2003, pp.9.